

«Biziň iň ýokary düşünjeli intellektual adamymyza Günbatarda «Jahyl» diýýärler!»

Category:

Goşgular, Hekaýalar, Kitapcy, Romanlar, Söhbetdeşlik, Sözler
написано kitapcy | 22 январа, 2025

"Biziň iň ýokary düşünjeli intellektual adamymyza Günbatarda "Jahyl" diýýärler!" «BIZIŇ IŇ ÝOKARY DÜŞÜNJELI INTELLEKTUAL ADAMMYZA GÜNBATARDA «JAHYL» DIÝÝÄRLER!»

Žurnalist we ýazyjy Ahmet Kekejiň «Turkuvaz» neşirýatyndan çap bolup çykan täze «Ulufer» romanynda 1970-nji ýyllaryň Türkiýesiniň ýönekeý türk obasynda jemgyýetçilik päsgelçilikleri sebäpli ýoly baglanan alawy-sünni söýgüsinden söz açylýar. Uly ussatlyk bilen ýazylan romany okanda häzirkizaman Türkiýäniň ýakyn taryhy göz önümizde janlanýar.

Syýasy tankydyň iň görnükli wekillerinden bolan žurnalist Ahmet Kekeç eline galam alanda ýoluň başyny ilki çeper edebiýat bilen başlapdy... Ýagny, ol galam işledip çörek iýmegi çeper edebiýat bilen başlan žurnalistlerden. Onuň žurnalistlik kärine başlamazdan ön döredijilige kyssa eserleri bilen gadam basypdy. Onuň ilkinji çap bolup çykan kitaby «Iň soňky gowy zatlar» atly hekaýalar ýygyndysydyr. Dek ýigrimi ýyl mundan owal hem ýazyjynyň «Çuňňur roman» «(Derin Roman)» atly ilkinji romany çap edilipdi. Kekeç ýigrimi ýyla çeken arakesmeden soň «Ulufer» atly täze romany bilen ýene-de proza dünýäsine dolanyp geldi.

1970-nji ýyllar Iskenderunda, oba ýerinde başlap, «12-nji sentýabr» hökümet agdarylyşygyndan soňky Türkiýede soňlanan eserde Kekejiň özboluşly ussatlygy bilen ýakyn döwrüň syýasy we taryhy-jemgyýetçilik öwüşginli söýgi kyssasy – jemgyýetçilik kadalary sebäpli ýaşlaryň arasynda geçip

bolmajak diwarlar örülip, amala aşmasy mümkin däl wysala öwrülen alawy-sünni söýgüsi beýan edilýär.

Aşakdaky söhbetdeşlikde ýazyjy Ahmet Kekeç täze romany «Ulufer» barada we häzirki wagtyň gündelik syýasy wakalarynyň nirelere ümzük atýandygy barada söhbet etdik.

– Ýigrimi ýyla çeken arakesmeden soň täze roman bilen dolanyp gelmek... Žurnalistlik döredijilik bilen baglanyşykly bolsa-da, çeper edebiýat bilen meşgullanmaga mümkinçilik berýärmä özi?

– Žurnalistlik galapyn alanda çeper edebiýata duşman. Onuň sizi edebiýatdan çetleşdirýän üýtgeşik bir howasy bar. Umuman aýdanymyzda, bu mende-de şeýle boldy. Ýöne men çeper eserleri okamagymy hemişe dowam etdirdim. Okyjy hökmünde edebiýatdan hiç aramy üzmedim. Ýazaryn diýip meýilleşdirip ýören birnäçe hekaýamy ýazmak dört-bäş aýa çekdi.

– «Ulufer» belli bir döwrüň wakalaryny beýan edýän roman. Ýöne eser muny göz-görtele okyja bildirjek bolup durmaýar. Romanyň baş gahrymany, şahyrlyga höwesek Mämmedaly nalçynyň ýaşaýan döwründe ýurtda «Murat 124» awtoulaglarynyň ýoň bolan wagty...

– «Ulufer» iki ýaş juwanyň arasyndaky söýginiň beýany. Ýöne eser 70-nji ýyllaryň ykdysady we jemgyýetçilik üýtgeşmelerini synlamagy hem ýatdan çykaranok. Nalçylyk 70-nji ýyllarda oba ýerlerinde iň abraýly we giňden ýaýran kärleriň biridi. Adamlaryň durmuşyna awtoulaglaryň birden aralaşmagy nalçylyga oňaýsyz täsirini ýetirýär. Zähmet önümçiliginiň görnüşi üýtgände, zähmet gatnaşyklary-da üýtgeýär. Bu söýgi kyssasy-da şol üýtgeşmeleriň jümmüşinde ýaýbaňlanýar.

– Eserde gürrüň berilýän söýgi hekaýaty birnäçe kişiniň ýa-ha maşgala geçmişinde, ýa-da dost-ýarlary bilen gatnaşygynda şaýat bolan durmuşy wakalaryny ýada salýar. Alawy türkmen gyzy Uluferiň we sünni ynançly Mämmedalynyň biri-birine gowuşmagyna olaryň maşgalasy päsgel berýär.

– Meniň özüm ýigrimi ýaşyma çenli obada öňüp-ösdüm. Oba arasynda çala şygyrды, çala üýtgeşik hereket bolsa derrew

bilinýär. Çünki oba ýerlerinde hemmeler biri-birini gowy tanaýar. Mämmedalynyň göwün beren gyzyňyň alawydygy sebäpli onuň garşysyna jemgyýetiň döreden emeli päsgelçilikleri çykýar. Päsgelçilik iki tarapdanam bar. Iki ýaş juwanlar bulary aşmaga çalyşýar, olar bu zatlaryň berýän bimazalygyny başdan geçirýärler, oba ýeriniň kynçylyklary hem munuň üstesine urna. Bular ýaly kynçylyklar oba ýerlerinde hemişe bolýar, uly şäherlerde adamlaryň biri-biri bilen işi ýok.

– Romanyňyz hakynda gürrüň edip durkak, käbir berýän sowallarym üçin eser okyjylara gowuşmanka olara öňünden «şugullyk» edýärmikä bu diýip düşünme welin, eserde köplenç «oba kynçylygy» diýip şertlendiren açarsözli duýgy, şeýle-de obadan baş alyp gitmek islegi hemmelere mahsus duýgular ýaly bolup görünýär?..

– «Oba kynçylygy» diýilýän ýagdaýa intelligent adamlarda gabat gelýäris. Emma bu diňe olara mahsus ýagdaý däl. Bu duýgy özüni tanap we kämilleşdirip ýetişmedik, özüni egsik saýýan her bir adamda bar. Çünki adamlaryň ýaşap ýören dar gurşawly durmuşy olaryň arzuw-isleglerine, etmek isleýän işlerine hemişe böwet bolýar. Bolşy bilen bolmak isleýän görnüşiniň arasyna uzak-uzak aralyklar düşýär welin, adamda bu kynçylyklar öz-özünden orta çykyberýär.

– Intelligent diýilende, Türkiýede bu adalga soň döwür adamyň ýöne bir daşky görnüşinden ybaratdyr öýdülýär. Intelligent, döwürdeşlik, döwrebaplyk ýaly düşüňjeler indi biri-biri bilen garyşyp gitdi. Siziň pikiriňizçe, Türkiýäniň «döwürdeş intelligenti» hakykatdanam intelligentmi?

– Gynansak-da, bizde özüne «intelligendir» öýdüp uly iliniň öňünde döşüne kakyp birtopar jahyllar bar. Bizde näçe az bilseň, şonça intellektualsyň. Türkiýede jemgyýetiň ynançlaryna we gymmatlyklaryna näçe uzak bolsaň, şonça-da intelligentsiň.

Yslam näme bilenoklar, halkyň döp-dessurlaryny, edim-gylyny bilenoklar, dini ritauallardan habarlary ýok, köne (klassyky)

edebiýatdan düýbünden bilenoklar... Içiň ýanyan ýeri, intelligensireýänler bulary bilýänden bolup gürleýärler. Öz milli medeniýetinden şular ýaly uzak adam Günbatarda intelligent däl-de jahyl (nadan) diýýärler. Fransiýanyň, Germaniýanyň ateisti özüni intellektual adam hasap edýäm bolsa, ol ateistligine garamazdan hristianlygy-da, katolikligi-de ilik-düwme öwrenýär, bilýär. Sebäbi, hut şu zatlary bilmek olary ýokary aň-düşünjeli intellektual adama öwürýär. Sözüň doly manysynda öwürýär. Bizde döwürdeşlik diýlende, belli bir gatlagyň ýaşaýyş-durmuş şerti göz önüne getirilýär.

– Internetde Ýokary saýlaw guramasynyň saýlawy gaýtalap geçirmek baradaky kararyndan soň başlanan küşgüriji propoganda arkaly bu «döwürdeş» gatlagyň özüne meňzemeýäni äsgermeýän, kemsidiji sözlerine ýygy-ýygydan gabat gelýäris. Siziň pikiriňizçe, bu nämäniň alamaty?

– Bu gönüden-göni toparlaýyn zat... Sizi, meni, olary – özüne daş hasaplaýan adamy merkeze golaýlaşdyrmazlyk duýgusyndan gelip çykýar. Ol duýgynyň berýän agressiwligi bar. Biz muny köpçülikleýin demonstrasiýalarda («Gezi mitingi» -t.b.) açyk-aýdyň gördük. Bu çykyş gurply gatlaklaryň tolgunşygydy. Dünýä taryhynda ilkinji gezek garyp-gasarlaryň tersine baýlar aýaga galdy. Olar birnäçe günläp garamaýak halky «makaronçylar», «kömürçiler» diýip masgaralamaga çalyşdy. Şonuň üçin şu günki günün ýagdaýy hem edil eserde gürrüňi edilýän döwrüň ýagdaýy ýaly manipulýatiwdir. Faşistik ruhda özüni alyp barýan adamlaryň bolşuny synlanymyzda, olaryň ýokary bilimli we maddy üpjünçiligi gowy adamlardygyny görýäris. Bular ýaly gatlaklarda özgelere bolan garaşyksyzlyk, sabyrsyzlyk, ýigrenç duýgusy köp duş gelýär...

– Bu «ýokary bilimli» we «döwürdeş» gatlagy saýlawy täzelemek hakyndaky karara seretmezden, spekulýativ maglumatlar bilen nädip şeýle aňsat oýnap bolýarka?

– Ýokary saýlaw guramasy ilki kyrk ýedi sandygyň sesini sanady. Aratapawut üç ýüz sesdi. Muny 32 müňe köpeldende, 180

müňe ýakyn ses bolýar. Görýäňizmi, şunça ses «ogurlandy»! At bulaşdyrma hem şunuň içine girýär... Ýöne ÝSG saýlawy bu zatlar üçin gaýtalama kararyna gelmedi, bulara üns bermelidirem öýtmedi. Gurama sandyga gözegçilik edýänleriň bikanun hereketleri ýol berendigi üçin saýlawy gaýtalamagy makul bildi. Hukuk taýdan alanda gurama muny şeýtmäge mejbur boldy. Ýöne düşünmezlige salyp ýola çykanlara nädeňde-de muny dogry düşündirip bolmaýar. Beýik şahyr Ismet Özeliňem aýdyşy ýaly: «Adam haýsy dünýä gulagyny geren bolsa, beýlekisine kerdir»!

– Gahrymanyňyz Mämmedalynyň bir tarapdan şahyr bolasy gelýär. Çap edilmeýänini bilip duranam bolsa, goşgularyny žurnallara ugradýar... Siziň özüňizem Malatýada önüp-ösen ekeniňiz. Sizde-de žurnalistlige giden ýoluň başynda çeper edebiýat bardy. Gahrymanyňyza öz häsiýetiňizden geçen zatlar barmy?

– Hawa, hawa. Men ýigrimi ýaşayançam obada ýaşadym. Obanyň ýetde-gütde durmuşyny gaty gowy bilýärim. Mämmedaly hem bu ýetde-gütdeilige boýdan-başa çümen oba oglany. Ol hem-ä goşgy ýazmaga, döretmäge, hemem daşyna örülen demir tory ýyrtmaga çalyşýar... Menem ýaşlygymda kitaplara höwrügen biridim. Romanlarda bular ýaly awtobiografik meňzeşlikler köp bolýar.

– Syýasy tankytda uslybyňyz gödeňsiräk. Emma çeper edebiýata gezek gelende uslybyňyz mylaýymlaşýar?..

– Meniň özüm muna kän üns berip duramok. Belki-de, munuň şeýle bolmagy maňa bagly däldirem. Syýasatyň gödeňsiligi, dili – syýasat bilen meşgullanýan žurnalistleriňem dilini kesgitleýär. Belkäm bu, syýasatyň başyňy-gözüňi aýlaýjy aýratynlygyndandyr. Galyberse-de Türkiýede syýasat juda gödeňsi ýöredilýär ahryryn.

#

<http://m.liderhaber.org/bizim-cagdas-aydinimiza-batida-cahil-denir-443376h.htm> Söhbetdeşlik